

جهانگردی، ایجاد اشتغال و افزایش سرشار درآمد ملی

غلامحسین غلامی^۱

چکیده

در جهان امروز گردشگری از پویاترین بخش‌های اقتصاد ملی بسیاری از کشورها است. این بخش در اشتغال نیروی انسانی می‌تواند نقشی اساسی ایفا نماید بطوریکه در حال حاضر از هر ۹ نفر شاغل در سراسر دنیا یک نفر در این صنعت بکار اشتغال دارد.

کشور ما با توجه به جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و تمدن کهنسال خود و موقعیت خاص جغرافیایی، تنوع زیست محیطی و داشتن طبیعتی چهارفصل یکی از شگفتی‌های جهان است و طبق گزارش یونسکو از لحاظ جاذبه‌های جهانگردی جزء ده کشور مهم و نخست جهان می‌باشد.

با توجه به درصد بالای بیکاری در بین جوانان تحصیل کرده و عادی و جاذبه‌های فوق‌الذکر می‌توان از این صنعت در ایجاد اشتغال و کسب درآمد و حتی جایگزینی صنعت نفت استفاده نمود. این صنعت در افزایش سطح تفاهم بین‌المللی و عرضه‌ی فرهنگ اصیل ایرانی - اسلامی به اقصی نقاط جهان می‌تواند نقش مهمی ایفا نماید. این امر در گرو هماهنگی و تعامل جدی و تنگاتنگ دستگاه‌های ذیربط و تقویت بخش خصوصی و تشویق سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی می‌تواند میسر شود. امید است با توجه به عزم و اراده جدی دولت در این راستا شاهد شکوفایی هر چه بیشتر آن باشیم.

واژگان کلیدی

جهانگردی، بیکاری، اشتغال، توسعه اقتصادی فرهنگی، جاذبه‌های توریستی.

مقدمه

از دوران ما قبل تاریخ سفر ابزاری برای تجسس، تجارت، زیارت و دستیابی به خواست‌ها و نیازهای شخصی بوده است. امروزه با بازشدن مرزها، درآمدهای مازاد افزایش یافته و تعداد جهان‌گردان و سطح مبادلات میان کشورها و تمدن‌های مختلف بالا رفته است.

از سال ۱۹۵۰ که مسافرت جنبه‌ی جهانی به خود گرفت و در سطح بین‌المللی به صورت یک فعالیت عمومی درآمد هر سال بر تعداد جهانگردان افزوده شده است. بطوریکه در سال ۱۹۵۰ تعداد ۲۵ میلیون نفر به خارج از کشور خود مسافرت کرده‌اند. این تعداد در سال ۱۹۶۰ تقریباً ۷۰ میلیون نفر و در سال ۱۹۷۰ به ۱۶۰ میلیون نفر و در سال ۱۹۸۰ به ۵۶۳ میلیون نفر رسیده است. در سال ۲۰۰۴ تعداد کل گردشگران جهان به ۷۶۰ میلیون نفر رسیده و پیش‌بینی می‌گردد که در سال ۲۰۱۰ به بیش از یک میلیارد نفر برسد.

کشور کهنسال ایران با داشتن آثار گرانبهایی از اعصار و قرون مختلف، از ۶۰۰۰ سال قبل از میلاد گرفته تا تمدن درخشان مادی، هخامنشی، اشکانی و ساسانی در قبل از اسلام و آثار تاریخی بعد از اسلام خود مهد تمدنی درخشان بوده است.

طبق گزارشات یونسکو ایران از لحاظ جاذبه‌های جهانگردی جزء ده کشور نخست جهان می‌باشد بدین لحاظ در سال‌های اخیر توسط دولت جمهوری اسلامی ایران برای نیل به اهداف جایگزینی درآمدهای نفتی مجدانه در جهت توسعه صنعت جهانگردی گام‌های موثری برداشته شده است. بدون شک در صورت هماهنگی و تعامل جدی و تنگاتنگ دستگاه‌های ذیربط و تقویت بخش خصوصی و تشویق سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی در آینده به عنوان یکی از مقاصد مهم در منطقه و کل جهان خواهد شد.

باستان‌شناسی ایران با حدود بیش از یک سده فعالیت و فراز و نشیب‌های فراوان، امروز به جایی رسیده است که پژوهشگران ایرانی خود به عنوان مدعیان جدی در این زمینه پژوهش‌های ارزنده‌ای انجام داده‌اند. پژوهش‌هایی که در خصوص معرفی هویت و شخصیت فرهنگی و شناخت تمدن‌های گذشته ایرانی ما را یاری می‌کند تا خود را بهتر بشناسیم و بتوانیم در مقابل تهاجم فرهنگی بیگانه ایستادگی کنیم.

آگاهی و اطلاع از تمدن‌های گذشته روشن می‌سازد که سهم آنها در شکل‌گیری تمدن بشری چگونه است. آنچه را که امروز از آن برخورداریم در اثر سیر تحول و تطور فرهنگی و تاریخی همه‌ی فرهنگ‌ها و تمدن‌های انسانی است که از آسیا تا آفریقا، اروپا و آمریکا را دربرمی‌گیرد و نشان می‌دهد که هر کدام در پیشرفت و تحولات ادبی، علمی، هنری و صنعتی سهم به‌سزایی داشته‌اند.

جهانگردی و اقتصاد

صنعت گردشگری از پویاترین بخش‌های اقتصاد ملی بسیاری از کشورهاست تا جایی که می‌توان آنرا به عنوان یکی از منابع مهم توسعه اقتصادی و فرهنگی به حساب آورد. بر این اساس بویژه در ده ساله اخیر رشد و توسعه این صنعت به صورت یک برنامه جدی و همه‌جانبه در آمده است. صنعت جهانگردی به عنوان یکی از مهمترین فعالیت‌های اقتصادی در دهه‌ی آینده مطرح است.

بدین ترتیب بسیاری از دولت‌ها با نگاهی جدی بیشترین امکانات خود را در جهت رونق بخشیدن به این صنعت و بهره‌مندی از عواید سرشار آن بکار می‌گیرند.

امروزه کشورها و جوامع مختلف به صورت فزاینده‌ای به این حقیقت پی برده‌اند که برای حفظ وضع اقتصادی خود باید ابتکار عمل به خرج دهند و در این راستا راهکارهای تازه‌ای را بیابند.

علیرغم تفاوت چشمگیر مناطق مختلف و شرایط متفاوت همواره صنعت جهانگردی عاملی برای پیشرفت وضع اقتصادی بوده است. این صنعت بیش از یکصد میلیون نفر را به استخدام خود درآورده است و درآمدی بالغ بر ۱۶۶ میلیارد دلار از کل مالیاتها مربوط به این صنعت است.

از آنجا که جهانگردان یک منبع مهم ارزی به حساب می‌آیند مسافرت و جهانگردی در تولید ناخالص ملی نقشی مهم ایفا می‌کند. به عنوان مثال کشور کنیا از جمله کشورهایی است که درصد بالایی از درآمد ناخالص ملی آن (در سال ۱۹۸۹ به میزان ۹۰٪) از محل ارز همراه مسافران و جهانگردانی تأمین می‌شود که به آنجا سفر می‌کنند.

شورای جهانگردی و مسافرت جهانی برآورد کرده است که از هر ۹ نفر کارگر و کارمند در سراسر دنیا یک نفر در صنعت جهانگردی به کار مشغول است. این صنعت بزرگترین نهادی است که نیروی انسانی بکار می‌گیرد. در بسیاری از موارد صنعت جهانگردی در پرداخت دستمزد با سایر صنایعی که از فناوری پیشرفته استفاده می‌کنند به رقابت برمی‌خیزد.

جهانگردی نقش مهمی در اشتغال مستقیم و غیرمستقیم افراد دارد. شرکت‌هایی که بطور مستقیم اشتغال‌زایی می‌کنند آنهایی هستند که کارکنانشان با جهانگردان در تماس هستند و به صورت مستقیم با تجربه‌های جهانگردی سر و کار دارند. هتلها، کارکنان خدمات غذایی، شرکت‌های هواپیمایی، شرکت‌های کشتیرانی، آژانس‌های جهانگردی،

کارکنان مراکز تفریحی و فروشگاه‌های که در این بخش کار می‌کنند از جمله واحدهائی هستند که به صورت مستقیم اشتغال‌زایی می‌کنند. شرکت‌هایی که به صورت غیرمستقیم اشتغال‌زایی می‌کنند آن‌هایی هستند که با شرکت‌هایی که بطور مستقیم اشتغال‌زایی می‌کنند در تماس هستند مانند شرکت‌هایی که مواد و ملزومات مورد نیاز رستوران‌ها را تأمین می‌کنند، شرکت‌های ساختمانی که هتل‌ها و جاده‌ها را می‌سازند، شرکت‌های تولید کننده اتومبیل، قطار و هواپیما از نظر درآمد به صورت غیرمستقیم برای نهادهای جهانگردی اشتغال‌زایی می‌نمایند.

ابعاد اجتماعی فرهنگی و سیاسی گردشگری

جهانگردی به عنوان یک ترویج دهنده اصلی حسن نیت بین‌المللی، همچنین ابزاری برای توسعه درک اجتماعی و فرهنگی در سطح محلی نیز شناخته شده است. اهمیت جهانگردی در این است که پلی بین ملت‌های مختلف ایجاد می‌کند. تفاوت‌های فرهنگی، دینی و اعتقادی اغلب باعث بروز برخوردهای اعتقادی و دینی شده و حتی منجر به جنگ‌های بین‌المللی گردیده است. توسعه جهانگردی موجب آگاهی فرهنگی و گسترش ارتباطات می‌شود. جهانگردی با افزایش درک متقابل ساختار اجتماعی و فرهنگی، زبان و سنت‌های ملل مختلف، سوء تفاهمها و بی‌اعتقادی‌ها را از بین می‌برد. یک احساس احترام برای گذشته واحد که همه بشریت در آن شریک می‌باشند را بوجود می‌آورد. جهانگردی این امکان را می‌دهد که مردم، دیگر اقوام و ملل را تجربه کنند و این موقعیت را فراهم می‌آورد که به اجتماع، تاریخ و فرهنگ خود از بعد جدید و تازه‌ای بنگرند. ما را در جریان راه‌های دیگر زندگی کردن و برداشتهای دیگر از جهان قرار می‌دهد. جهانگردی کمک می‌کند که

نسبت به میراث‌های غنی فرهنگ‌های مختلف آگاهی پیدا کرده و قدردان بهتری در رابطه با فرهنگ‌های مختلفی که دنیا را تشکیل می‌دهند باشیم. جهانگردان در سفرهای خود مکان‌های جدید، مردمان جدید و دیده‌گاه‌های مختلف نسبت به جهان را کشف می‌کنند. جهانگردی جوامع را نسبت به ارزش‌های فرهنگی منحصر به فرد خود به صورت گسترده‌تری آماده کرده و آنها را برای نگهداری آن تشویق می‌کند.

دیدار فرهنگ‌های مختلف یعنی بالا بردن آگاهی و احترام به دیگر فرهنگ‌ها. جهانگردی مستقیم‌ترین وسیله ارتباط مردم با یکدیگر در تمام جهان است. پلی برای ارتقاء طرفین و تفاهم چند جانبه، دوستی، همکاری و تبادل مشارکت به شکل مثبت‌تر می‌باشد. مردم می‌توانند با آشتی، احترام متقابل و همزیستی مسالمت‌آمیز خصومت دیرینه‌ی گروهی را حذف کنند.

این صنعت می‌تواند با شناسایی فرهنگ‌های خاص و ترویج آنها موجب افزایش آگاهی‌های مردم نسبت به سنت‌های قومی و محلی شود. در سایه این صنعت با ایجاد مراکز ویژه، کمک شایانی در جهت حفظ هنر و صنایع دستی جامعه میزبان می‌شود. طرفداران این صنعت بر این باورند که می‌توان تنش‌های سیاسی را با این صنعت کاهش داد و برای صلح جهانی آنرا عاملی تعدیل کننده به حساب آورد. در حالیکه مرزهای خارجی کشورها کم‌رنگ می‌شود پدیده‌ای به نام دهکده جهانی معنا و مفهوم پیدا می‌کند و بدین‌گونه دنیا روز به روز کوچکتر و افراد با هم نزدیکتر و صمیمی‌تر می‌شوند.

موقعیت ایران از لحاظ جهانگردی و جذب جهانگرد

ایران از لحاظ جاذبه‌های توریستی یکی از ممتازترین مناطق جهان است. تنوع آب و هوا در فصل‌های مختلف سال در کنار آثار زیبا و کم نظیر باستانی که از کهن‌ترین تمدن‌های دنیا به حساب می‌آید، اماکن مذهبی، صنایع دستی، آبهای معدنی، غارها، صید و شکار، کویرنوردی، دریانوردی، جاذبه‌های معنوی و ادبی، هنرهای نمایشی و تجسمی، موزه‌ها، بازی‌های محلی، هنرهای بومی و موسیقی‌های محلی، روحیه خونگرم و مهمان نواز مردم و قرارداشتن در مسیر جاده‌ی ابریشم تصویر یکی از پر جاذبه‌ترین کشورهای جهان را ترسیم می‌کند و به عنوان یکی از پتانسیل‌های قوی جهانگردی قلمداد می‌شود.

هرچند با توجه به اقدامات اساسی که از دهه‌ی اخیر پیرامون این صنعت انجام شده از قبیل قوانین و مقررات و آئین‌نامه‌های ویژه برای سرمایه‌گذاری و توسعه صنعت جهانگردی و سهولت سفر به کشور و تشکیل شورای عالی ایران‌گردی و جهان‌گردی و تفویض اختیار خاص این شورا و تلاش برای رفع نقیصه‌ها و مضیقه‌های موجود در سر راه جهانگردی در سال‌های اخیر گردشگری سیری صعودی به خود گرفته است، واقعیت این است که مسئله جهانگردی در کشور ما آنگونه که باید مورد توجه جدی واقع نشده است. به همین دلیل سهم ایران از گردشگری و جهانگردی ناچیز است. برای توزیع عادلانه‌ی ثروت در داخل کشور، اشتغال‌زایی سریع جوانان و کسب درآمد ارزی و تعامل فرهنگی، اجتماعی در کشور و برای حضور عملی در جهان صلح‌آمیز راهی جز توسعه جهانگردی دیده نمی‌شود.

ذکر این نکته ضروری است که بخشی از توانایی‌های بالقوه قبلاً بکار گرفته شده است. اما هنوز هم می‌توان آنها را شناخت و به توسعه آن پرداخت. شاید اگر درآمد آسان

نفت که نقشی محوری در ایران دارد نمی‌بود توسعه جهانگردی را مورد توجه بیشتری قرار می‌دادیم.

ما ظرفیت‌های فراوانی در زمینه‌ی گردشگری و جذب جهانگرد داریم و می‌توانیم از قبل این صنعت بیش از نفت درآمد داشته باشیم.

موانع توسعه

نبود زیرساخت‌های مناسب در زمینه حمل و نقل (اعم از زمینی، ریلی و هوایی)، کمبود مراکز اقامتی و رفاهی و پذیرایی بین راهی، عدم استفاده از قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری موجود در کشور، عدم تبلیغ و اطلاع‌رسانی مناسب این جاذبه‌ها در کشورهای دیگر از جمله موانع مهم توسعه این صنعت می‌باشد.

پاره‌ای ذهنیت‌های منفی داخلی در رابطه با مسئله گردشگران خارجی و فضای مبهم و تاریکی که رسانه‌های استکباری درباره ایران در خارج ترسیم کرده‌اند صنعت گردشگری ما را در انزوا قرار داده است. عدم وجود استانداردهای کیفی و تسلط به زبانهای بین‌المللی، عدم استفاده از نیروهای متخصص و عدم حرکت در مسیر مشتری‌مداری در گردشگری و فقدان یک نظام اطلاعات مدیریت گردشگری و عدم مشارکت مردم در تصمیمات توسعه گردشگری از دیگر موانع رشد و توسعه این صنعت است.

ماهیت صنعت جهانگردی بگونه‌ای است که موفقیت یک واحد در گرو موفقیت و کیفیت واحد دیگر است به همین جهت ایجاب می‌کند که سازمانها و متصدیان امور جهانگردی (وزارت کشور، حمل و نقل، محیط زیست، بهداشت و درمان، نظام بانکی،

گمرک، آب و فاضلاب، توقف گاهها، پایانه‌ها و ... همکاری نزدیک و تنگاتنگی با یکدیگر داشته باشند.

بدیهی ست در صورت عدم رفع موانع موجود این صنعت هیچگاه توسعه پیدا نخواهد کرد.

احتیاط‌ها

در اجرای طرح‌های توسعه گردشگری باید به ظرفیت مکان از نظر امکانات یا محدودیت‌های فیزیکی، طبیعی، اجتماعی و فرهنگی توجه کرد. همچنین باید برنامه‌ها و مراحل اجرایی و عملیات را مورد نظارت و ارزیابی قرار داد. حفظ منابع طبیعی و به حداقل رساندن آلودگی محیط زیست از جمله مسائلی است که باید مورد توجه جدی قرار گیرد. توجه به یکپارچگی فرهنگ ملی از اهمیت زیادی برخوردار است و در این رابطه همکاری صاحب‌نظران رشته‌های گوناگون علمی مانند اقتصاد، بازرگانی، جامعه‌شناسی، تاریخ، جغرافیا و ... حائز اهمیت بسیار است.

نتیجه

با توجه به روند روبه رشد گردشگری و جهانگردی در سطح ملی و بین‌المللی و درآمد سرشار حاصل از آن و جاذبه‌های بسیار مهم و متنوع تاریخی و فرهنگی و طبیعی کشور و درصد بالای بیکاری جوانان و ضرورت ایجاد اشتغال می‌توان ضمن توسعه این صنعت، صنایع مرتبط دیگر را نیز فعالتر نمود و در کنار گسترش صلح و تفاهم بین‌المللی درآمدی مشابه درآمد نفت برای کشور تامین کرد.

منابع و مأخذ

۱. کامبخش فرد، سیف‌اله آثار تاریخی ایران، مؤسسه انتشارات تعاون سازمان میراث فرهنگی کشور (پژوهشگاه) تهران چاپ اول ۱۳۸۰
۲. خبرگزاری مهر، ایران در رؤیای افزایش ورود گردشگران ۲۰۰۵/۱۱/۲
۳. سلسله سخنرانی‌های اجلاس بین‌المللی جهانگردی، صلح و گفتگوی تمدنها، مراسم روز جهانی جهانگردی، مترجم و ویراستار متن انگلیسی الهه تمدن، مؤسسه فرهنگی و انتشاراتی پازینه ۱۳۸۰
۴. چاک - وای - گی با همکاری ادوارد فایوسولا، جهانگردی در چشم‌انداز جامع، ترجمه دکتر پارسائیان - علی و دکتر اعرابی - سید محمد، دفتر پژوهشهای فرهنگی، تهران ۱۳۸۲ چاپ دوم.